

FRAMTIDSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 1/2004 rd

Statsrådets utredning med anledning av kommissionens meddelande "Europa och grundforskningen"

Till stora utskottet

INLEDNING

Remiss

Stora utskottet sände den 20 februari 2004 statsrådets utredning med anledning av kommissionens meddelande "Europa och grundforskningen" (E 12/2004 rd) till framtidsutskottet för utlåtande.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Sakari Immonen, handels- och industriministeriet
- överdirektör Anneli Pauli och chef för EU-ärenden Tiina Vihma-Purovaara, Finlands Akademi.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Framtidsutskottet ställer med hänvisning till en kort sakkunnigutfrågning och beredning endast ett par frågor, eftersom förslagen i meddelandet redan är utförligt beredda och ligger i linje bl.a. med Europeiska konventets nya ställningstaganden. Utskottet är inställt på att behandla kommissionens meddelande med förslag till konkreta åtgärder, som blir klart senare under våren 2004.

Allmänt om kommissionens förslag

Framtidsutskottet välkomnar kommissionens meddelande, som är ett tydligt beslutsunderlag. Dokumentet lyfter fram den europeiska forskningens problem och försöker finna tydliga lösningar på problemen.

Enligt kommissionen har stödet till grundforskningen sedan gammalt setts som en uppgift

för den offentliga sektorn. Kommissionen framför goda argument för uppfattningen att stödet i dag framstår som nödvändigare än någonsin och att det offentliga stödet bör säkerställas framför allt i Europaomfattande skala. Framtidsutskottet anser att argumenteringen i stort är riktig, särskilt när det gäller den ökande kostnaden för grundforskningen. Inom naturvetenskaperna är kostnaderna för instrument, annan utrustning och infrastruktur höga och dessutom stigande. Om den privata sektorn inte är beredd att delta i kostnaderna är offentligt stöd på EU-nivå så gott som den enda möjligheten. Inom naturvetenskaperna har det ansetts att stora forskningsenheter tillför ett omfattande mervärde både för Europa och för den nationella forskningen. Exempelvis inom fysiken är EU en stark faktor på grund av Europeiska organisationen för kärnforskning (CERN). Det har också ansetts viktigt att på EU-nivå kunna finansiera projekt som är alltför sto-

ra eller riskfyllda för att finansieras av ett land. Denna argumentering håller emellertid inte lika bra om man ser på samhällsvetenskaperna, där toppforskningen tydligt bygger på individuella tankeprocesser.

I Förenta staterna bedrivs grundforskningen i huvudsak vid de 150 universitet och högskolor som utgör kärnan i landets forskarsamhälle. De ger forskningen dess internationella ryktbarhet. Det är där talangerna och resurserna finns, och det är där merparten av de offentliga och privata anslagen går. En betydande del av grundforskningen finansieras av de stora federala organen för forskningsstöd, i första hand den nationella vetenskapsstiftelsen NSF (National Science Foundation), som stöder forskning inom de mest skilda områden. I regel ges det offentliga stödet i form av enskilda anslag till bestämda projekt. Det tilldelas en utvald forskare inom projektet, men används — förutom till att betala hans eller hennes kostnader — till att betala de unga disputerade doktorer som också deltar i projektet, den tekniska personalen som bistår dem samt den materiel och annan utrustning som behövs för att bedriva forskningen. Projekten bedöms genom s.k. *peer-review*, dvs. av oberoende forskare på samma nivå och inom samma fackområde. En av de starka sidorna i den amerikanska forskningsorganisationen är den stimulans till spetsforskning som åstadkoms genom konkurrensen om de federala anslagen mellan forskargrupper i hela landet.

Framtidsutskottet anser att kommissionen har rätt när den betonar att svagheter i Europa är av olika karaktär och att de kan övervinnas genom en kombination av resurser, metoder och styrmedel. För att göra det möjligt för Europa att få ut maximal nytta av sin vetenskapliga potential och sina intellektuella resurser bör åtgärder vidtas på flera nivåer.

Det är viktigt att fortsätta analysen av orsakerna till att den privata sektorn i Europa inte investerar tillräckligt i forskning, menar framtidsutskottet.

En förutsättning för att kommissionens förslag enligt framtidsutskottets mening ska kunna genomföras är att lösningarna avseende finan-

sieringen av grundforskningen i EU bygger på en äkta och sund konkurrens samt *peer-review*.

Utvidgad behörighet för gemenskapen

EG-fördraget kan tolkas så att gemenskapens behörighet inte omfattar stöd till den egentliga grundforskningen. I Europeiska konventets utkast omfattas gemenskapens forskningspolitik däremot av delad behörighet. Detta medför att de nationella befogenheterna inom forskningspolitiken beskärs. Framtidsutskottet tar inte ställning till detta.

Finlands ståndpunkter

Framtidsutskottet tar ställning till Finlands ståndpunkter endast genom att påpeka att Finland inte godkänner kommissionens centrala förslag om ett nytt stödsystem för forskningen på Europainivå. Finland anser att det inte är motiverat att utan krav på internationellt samarbete i Europa använda den tilläggsfinansiering som på EU-nivå tilldelas grundforskningen till finansiering av bestämda projekt. Det är de nationella myndigheternas uppgift att finansiera bestämda projekt, och varje land bör själv se till att detta görs i tillräcklig utsträckning. Ett nytt system ska inte införas för att fylla luckor i den nationella finansieringen. EU-finansieringen ska uppmuntra de europeiska forskarna att bilda nätverk. Projekten kan administreras av en organisation, men de ska vara öppna för hela det europeiska forskarsamhället.

Framtidsutskottet betonar vikten av att förenkla den komplicerade och tidsödande administrationen av forskningssamarbetet inklusive ansökningsförfarandena.

Att hålla sig till finansieringsramen

Om kommissionens förslag genomförs fullt ut, kommer EU:s budget att öka avsevärt. Meddelandet tar inte ställning till hur mycket finansiering som behövs, men det är viktigt att i tid ta ställning till hur finansieringsramen ska hållas, eftersom det enligt meddelandet bör avsättas betydande nya medel i unionens forskningsbudget.

Är vetenskapen gränslös också när resultatet ska utnyttjas?

Framtidsutskottet anser att kommissionen förtjänstfullt lyfter fram vetenskapens betydelse för den ekonomiska tillväxten, den framtida konkurrensförmågan och generellt för välfärden. Dessutom innehåller meddelandet också en träffande beskrivning av forskningskulturen, som kännetecknas av frihet och vetgirighet att utforska det okända. Forskningen överskrider de nationella gränserna. Forskare tycker över huvud taget inte om att hålla sig inom på förhand bestämda gränser.

Kommissionen betonar kunskapens och vetenskapens betydelse för den ekonomiska tillväxten och vill också förstärka samhällsvetenskaperna i Europa. Det är allmänt bekant att de allra flesta Nobelpris går till Förenta staterna och att Nobelpriset i en av de samhällsvetenskaperna som är viktigast för den ekonomiska tillväxten, nämligen ekonomi, under de senaste årtiondena så gott som undantagslöst gått till forskare verksamma i Förenta staterna. Ska detta tolkas så att europeiska politiker, företagare, beslutsfattare och andra som tillämpar ekonomi inte utnyttjar resultaten av ekonomisk forskning?

Sporrar förslagen forskarna till kunskaper och resultat?

Det är klart att tilläggsfinansiering och andra stödformer ger alldeles nya möjligheter, i synnerhet för forskare i fattigare medlemsländer. Det är viktigt att forskarna i de rikare länderna inte upplever att de fyller en för dem främmande funktion på grund av regionpolitiska hänsyn, den samhälleliga utjämningspolitiken eller något annat. Det avgörande är att alla intellektuella resurser i ett utvidgat Europa utnyttjas.

Det är viktigt för vetenskapsmännen att deras resultat uppmärksammas och utnyttjas i det samhälle där de lever. Innebär förslagen således att de europeiska forskarnas resultat kommer att utnyttjas bättre i Europa? Det väsentliga är vilka andra incitament än mer medel för forskning Europa kan erbjuda i den globala konkurrensen om samma kompetens.

Ökar förslagen friheten — förutsättningen för uppfinningar, nya idéer och innovation?

Vetenskapsmännen är måna om sin frihet. De senaste undersökningarna om hur innovationer uppkommer betonar vikten av en gynnsam arbets- och livsmiljö och intellektuell atmosfär. När allt kommer omkring är det inte pengarna eller organisatoriska faktorer som är avgörande. Det kan hända att forskarna, tänkarna och innovatörerna upplever att den tungrodda EU-byråkratin slukar dem om nya organisationer införs och grundforskningen blir en integrerad del av EU:s ramprogramförfarande och ingår i den ökande mängden gemenskapsuppgifter.

Blir vetenskapen ett instrument för utjämningspolitik mellan nationalstater?

EU:s finansieringssystem innehåller strukturella och andra snedvridningar som medlemsstaterna försöker jämna ut genom komplicerade processer. Risker är då att forskningsmedlen blir föremål för samma processer. Exempelvis kan de länder som anser att de genom EU:s budget betalar för mycket för andra länders jordbruk (som är den största budgetposten) tycka att det är rättvist och rimligt att de får kompensation. De kan motivera detta med att deras universitet och forskningsinstitutioner är bland de bästa och största inom EU och därmed ger bättre mervärde än investeringar i det gemensamma jordbruket under flera årtionden. På denna grundval skulle Tyskland rent kalkylmässigt vara den största mottagaren.

Tidsbegränsat försök

Det finns tankemönster och lösningar som är djupt inarbetade i ett samhälle, dess strukturer, traditioner och värderingar, och dessa kan mycket sällan med framgång snabbt överföras från ett land till ett annat för att rota sig där. Vetenskapen fungerar i detta avseende på samma sätt som demokratin. Båda kräver bra jordmån för att kunna utvecklas. Förslagen i kommissionens meddelande siktar på reformer som innebär att lösningar som fungerar i Förenta staterna överförs till Europa — en annan kontinent och en annan omgivning. Man måste då vara beredd på att

slutresultatet inte är vad man väntar sig. I Finland, liksom i många andra länder, har vissa strukturella samhällsreformer genomförts gradvis. När det beaktas att objektet för reformen (vetenskap och kunskap) ständigt utvecklas och ändras och att EU befinner sig i ett brytningsskede (grundlagen och utvidgningen) bör det övervägas om det möjligen lönar sig att testa hur förslagen fungerar i en utvidgad union, som vi än så länge inte har någon erfarenhet av.

Utlåtande

Framtidsutskottet föreslår

att grundforskningen i enlighet med kommissionens förslag ska bli en del av

EU:s gemensamma politik, att finansieringen av grundforskningen ska göras till en av grundpelarna i EU:s ramprogram för forskning, att bestämda forskningsprojekt stöds och enskilda stipendier beviljas på samma sätt som Förenade staternas nationella vetenskapsstiftelse (NSF) gör, att ett europeiskt forskningsråd inrättas, inledningsvis för viss tid, och att de uppnådda resultaten därefter utvärderas regelbundet, och

att den finansiering av grundforskningen som går via EU inte ska minska EU-ländernas nationella finansiering av forskningen.

Helsingfors den 12 mars 2004

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Jyrki Katainen /saml
vordf. Kalevi Olin /sd
medl. Mikko Alatalo /cent
Mikko Elo /sd
Anne Huotari /vänst
Kyösti Karjula /cent
Marjukka Karttunen /saml (delvis)

Jyrki Kasvi /gröna
Rauno Kettunen /cent
Tapani Mäkinen /saml
Päivi Räsänen /kd
Jutta Urpilainen /sd
Pekka Vilkuna /cent.

Sekreterare var

utskottsråd Paula Tiihonen.